

УДК 9 (477)

DOI: 10.30840/2413-7065.4(73).2019.187003

**ДЕЯКІ ПРИЙОМИ З ЮРИДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ
ВОЛИНСЬКОГО АДВОКАТА XVII СТОЛІТТЯ****Микола ВИСОТІН***orcid.org/0000-0002-0449-2239**науковий співробітник відділу історичних пам'яток НДІУ***SOME LEGAL TOOLS OF THE 17TH-CENTURY VOLHYNIAN LAWYER****Mykola VYSOTIN***research fellow of the Historical Sites Department of RIUS*

У першій третині XVII ст. розвиток правової системи на Волині сягнув досить високого рівня. Висновок про це можна зробити з огляду на складність структури та ефективність функціонування її окремих елементів, зокрема – інституту судового захисту, представленого діяльністю т. зв. «умощованих» – професійних юристів, які здійснювали представницькі функції у волинських гродських і земських судах. Їхнім юридичним інструментарієм було тогочасне законодавство, яке, до речі, наразі вивчене досить непогано. Воно надавало багатий арсенал «зброї» у вигляді цілого спектра розгалужених нормативних актів. Однак прийоми адвокатської діяльності, які полягають у застосуванні окремих правових норм та їхніх сукупностей належно до конкретних життєвих ситуацій, вивчені недостатньо. В цьому сенсі актові книги, в яких детально зафіксовані всі етапи перебігу судового процесу, становлять багатющу і майже невичерпне джерело інформації для досліджень. Підкреслюючи їхнє значення, Н. Старченко писала, що «судові акти – практично єдине джерело

для дослідження цього кола питань на українських землях у ранньомодерний час...» [7, с. 318]. У цій розвідці ми пропонуємо ознайомитись з трьома документами, виявленими в актовій книзі володимирського гродського суду, за якими, на прикладі розгляду однієї досить типової для тих часів справи, можна оцінити рівень професійної майстерності волинських адвокатів.

Фабула історії така. П'ятого листопада 1612 р. волинський шляхтич Габріель Модринський разом зі слугами, підданими і помічниками наїхав на село Грибовиця Володимирського повіту¹, яким володів князь Януш Острозький, краківський каштелян і володимирський староста. Там він побив і пограбував чотирьох місцевих жителів: Федора Марковича, Федора Шуляковича, Миска Яковченяту та Івана Марковича, які саме поверталися з робіт у Літовизькому замку і якраз в'їжджали до Грибовиці. Попри те, що це був «простий», а не «кримінальний» наїзд, тим не менш він

¹ Тут і далі назви населених пунктів звірені за роботою: Баранович О. Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст. [1].

відносився до числа кримінальних злочинців, за скоєння якого передбачалося серйозне покарання, оскільки підпадав під дію двадцять першого артикулу одинадцятого розділу Другого Статуту Великого князівства Литовського (далі – Статут) [6, с. 245–247; 9, с. 380]. Зокрема, за скоєння такого злочину винуватий «...квалт платити і за поранення відшкодувати, а награване з нав'язкою повернути має, і всю шкоду належним чином відшкодувати...» [9, с. 380]. Проте з нез'ясованих наразі причин князь Острозький, на боці якого були і сила, і закон (адже саме його піддані стали жертвою нападу), залишив такі дії нападника без покарання. Незважаючи на це, замість того аби вгамуватися і не наражати себе на конфлікт із впливовим князем, Габріель Модринський п'ятнадцятого листопада знову наїжджає на те ж село. Цього разу він не лише побив і пограбував панцирного боярина Федора Березовського, але й наказав зв'язати його і «до маєтности своєї села Быличь подле коня провадиль. И тамъ ѡного припрывадивши и привезавши до воза через целыи день ѿ везенью своемъ мел и заледве с того везенья выпустил».

Вочевидь, у такий спосіб нападник виявив зухвалість. Можемо припустити, що Модринський діяв не самостійно, а за намовою або ж прямою вказівкою когось із недоброзичливців князя. Адже (попри те, що подібні наїзди були звичною справою для тих часів) навряд чи можна серйозно припускати, що маловідомий шляхтич свідомо спровокував би конфлікт з однією з наймогутніших і найвпливовіших осіб того часу не лише на Волині, але й у цілій Речі Посполитій. У відповідь на це Острозький подає до володимирського гродського суду

протестацію проти Модринського, однак **лише за останнім епізодом справи** (виділення наше. – М. В.).

Варто зауважити, що під час підготовки цієї публікації колегами було висловлено слухний сумнів у тому, що Модринський діяв з чиєїсь намови, оскільки мало хто з тогочасної шляхти наважився б конфліктувати з самим Острозьким – не лише особисто, а й навіть у вигляді підбурювань до злочинних дій третіх осіб. Тож, на їхню думку, швидше за все, причиною наїздів був гонор самого нападника. А те, що перший наїзд залишився без уваги князя, пояснюють тим, що він міг просто не знати про нього, оскільки урядники вчасно не доповіли, або ж / а також у зв'язку з його винятковою зайнятістю як політичного і державного діяча, яка не залишала вільного часу на подібні дріб'язкові справи. Загалом можна було б погодитись із таким зауваженням, якби воно також давало відповіді і на інші питання: 1. Чому Острозький, дізнавшись про напади і прийнявши рішення судитись, подає протестацію не за всіма епізодами, а лише за останнім? 2. Чому Острозький, який легко міг покарати нападника «власними силами», вдається до відносно тривалого судового розгляду?

У зв'язку з відсутністю відповідей на ці питання ми продовжуємо дотримуватись власної версії і припускаємо, що в Острозького, як і в будь-якої відомої і впливової людини, були недоброзичливці, які бажали в той чи інший спосіб скомпрометувати його. В такому випадку метою наїздів Модринського міг бути розрахунок на те, що Острозький, не вдаючись до суду, власноруч покарає нападника, що дасть можливість звинуватити його самого у «квалтовному

наїзді». Це могло б якщо не втягнути в конфлікт, то принаймні кинути тінь на нього. Саме тому Модринський вчиняє один наїзд за другим (і вчиняв би їх далі!), намагаючись викликати бажану реакцію. Ймовірно, Острозький розумів це. Тож з якихось причин, не бажаючи відкритого конфлікту, він не звертає уваги на перший наїзд, а на другий реагує лише тому, що, в іншому випадку, під загрозою могли стати його князівська честь і шляхетська гідність. З цієї ж причини він обирає більш повільний шлях судового розгляду, перевагою якого було те, що він не дає можливостей для подальших провокацій.

Таким чином, розвиток подій було переведено до юридичної площини.

Однією з особливостей тогочасної юридичної практики було ведення справ у суді не особисто, а через представників – «умоцованих». Вони діяли на підставі так званого «умоцованого листа», або «моци зуполної», який підтверджував їхню «моць» – повноваження. Використовувати представника в той час стало настільки звично і престижно, що самі ж адвокати, вирішуючи власні справи, нерідко вдавалися до послуг своїх колег [8, с. 116]. Як правило, «умоцованими» заможних людей ставали обізнані з судовими справами слуги; пересічну шляхту могли представляти їхні більш освічені родичі і знайомі, професійні адвокати, в той чи інший спосіб наближені до скаржника, наприклад, пов'язані з ним приятельськими стосунками, тож їх так і звали – «умоцований приятель мій», або ж абсолютно сторонні люди, які погоджувалися вести справу за винагороду – так звані «прокуратори» [2, с. 203; 8, с. 111–112]. Як бачимо, спектр фахівців, які надавали професійну юридичну

допомогу, був доволі широкий, що, своєю чергою, свідчить про розвиненість інституту судового представництва і захисту.

Інтереси Януша Острозького в суді представляв його умоцований Андрій Мисевський. Він був слугою (можливо, рукодайним) князівського дому Острозьких. Для кращого розуміння подальших подій варто детальніше зупинитися на його особі. Андрій Заяць зазначає, що, починаючи з 1567 р., він послідовно займав низку міських урядів у Володимирі. Зокрема, 1567 р. був райцею, 1570 р. – лентвійтом, 1572, 1595, 1599 рр. – вйтівським писарем [4, с. 66]. А на момент описуваних подій він був володимирським буркграбієм і намісником володимирського старости, тобто заступав самого ж Януша Острозького у володимирському гродському уряді. Отже, для представництва князівських інтересів його було обрано не випадково – як слугу, наближену до князя особу та впливового урядовця, який володів колосальним теоретичним і практичним досвідом. Очевидно, саме такий солідний «послужний список» і зіграв з Мисевським «злий жарт», вселивши в нього хибну впевненість у власних силах. Імовірно, не припускаючи думки, що хтось наважиться виступити в суді і проти нього, і проти його патрона, він не дотримався всіх передбачених законодавством процедурних питань, що ледь не коштувало йому програшу всієї справи.

Розгляд розпочався 11 грудня 1612 р., на найближчих судових рочках, які відкрилися невдовзі після вчинення нападів. З тексту позову чітко зрозуміло, що на момент його подання Острозький добре знав про всі вчинені Модринським

наїзди, тим не менш вимагає «відповісти» лише за останній, найменший з них, жертвою якого став Федір Березовський: «в. мсть ... не контентѣючися тымъ, же перед тымъ на маетность княжи его млсти село Грибовицѣ наездзал, подданных княжи его млсти бил, мордовал, але есче ... приехавши мощно кгвалтомъ до менованого села Грибовици, поймавши того боярина ѡкрѣтне ... збил, змордовалъ и, звезавши его, до маетности своее села Быличѣ подле коня провадилъ и тамъ ... ѡ везенью своемъ мел». На наш погляд, це опосередковано свідчить про небажання князя «роздмухувати» конфлікт. Тож такий крок можна розглядати як своєрідний жест доброї волі, у відповідь на який Модринський мав би визнати свою провину. Проте позваний цього знака не сприйняв і, особисто з'явившись до суду, розпочав захист. Добре розуміючи хиткість своєї позиції (адже він дійсно скоїв передбачений законодавством злочин), Модринський намагався не доводити до розгляду справи по суті. Тож зосередився на зачіпках до процесуальних питань. Подібна стратегія захисту була дуже ефективною і її часто використовували тогочасні юристи [2, с. 123]. Однак, як покажуть подальші події, малоімовірно, що сам Модринський був досвідченим правником. Швидше за все, обрати таку стратегію йому порадили ті ж наразі невідомі особи, які стояли за нападами; вони ж вказали і конкретний тактичний хід.

Отже, одразу після оголошення позову, Модринський зажадав від Мисевського, аби той «вынесеня того повѣд и рокѣ доводил». Інакше кажучи, позивач мав довести в суді, що позваний був заздалегідь у встановлений спосіб

попереджений про суть звинувачень, а також про час і місце майбутнього судового розгляду. Згідно з п'ятим і дев'ятим артикулами четвертого розділу Статуту цей обов'язок покладався на возного, який мав відвезти позов і вручити його особисто в руки відповідачу або ж, у разі його відсутності, «в маетку того, який кривду завдав, має покласти у дворі або у ворота увіткнути...» [9, с. 297, 299]. Після цього возний мав «вчинити реляцію» у суді – доповісти про виконання поставленого завдання. Власне, ці дії і становили сутність процедури «доведення року». Ця на перший погляд проста і формальна дія насправді мала велике значення, оскільки була важливим правоутворюючим чинником¹.

Як би дивно це не виглядало, але Андрій Мисевський виявився не готовим змістовно відповісти на законну вимогу позваної сторони. Попри такий явний промах вже на цьому етапі виявилася його досвідченість. Він заявив, що в такому доведенні немає жодної необхідності, адже сам факт того, що відповідач наразі особисто стоїть у суді на розгляді справи про наїзд на Грибовицю, якнайкраще свідчить про його обізнаність і з часом, і з місцем, і з предметом судового засідання. Тобто Мисевський намагався довести факт оповіщення відповідача шляхом наведення непрямих доказів. Імовірно, при цьому він спирався на законодавчий дозвіл представляти «певні знаки» [9, с. 319]. Що саме мається на увазі під цими «знаками», Статут не розшифровує, однак можемо припустити, що йдеться якраз про подібні логічні умовиводи та різні опосередковані

¹ Правоутворюючий чинник – юридично значущі дії або бездіяльність сторін, які породжують правові наслідки.

свідчення, які б підтверджували слова сторони.

Однак суддю відповідь умоцovanого не задовольнила. Для того, аби зрозуміти, чим він керувався, приймаючи таке рішення, необхідно мати на увазі, що розгляд справи мав змагальний характер: сторони почергово робили заяви, доводячи свою правоту, а суд, стежачи за дотриманням процесуальних правил, відповідності аргументів сторін вимогам чинного законодавства тощо, грав роль арбітра [7, с. 360; 8, с. 122]. Рішення приймалися на підставі вагомості кожного наведеного аргументу та їхньої сукупності. Суд врахував, що обов'язок «доводити рок» законом покладался на возного – представника влади і незацікавлену сторону [5, с. 116], а не на Мисевського, свідчення якого, як представника позивача, могли бути взяті під сумнів; до того ж реляція возного, вчинена ним у суді особисто, була б «найпевнішим і найґрунтовнішим» [9, с. 319] доказом першого порядку, тоді як засновані на припущеннях силіогізм Мисевського такої ваги не мали. Тож очевидно, що позиція позовної сторони з погляду відповідності чинному законодавству виглядала непереконливо, оскільки суперечила чітко визначеній процедурі доведення. Безпосередньою підставою рішення, швидше за все, був уже згадуваний п'ятдесят другий артикул четвертого розділу Статуту під промовистою назвою «Про докази і спростування доказів», відповідно до якого, «коли б суддя, вислухавши скарги і відповіді сторін, вимагав від будь-якої сторони доказ ..., а та сторона на той час, коли мала доводити ... докази, того не доведе, або не відведе, така справу свою програє...» [9, с. 319]. Отже, незважаючи ані на особу самого скаржника, ані

на особу його представника, у зв'язку з тим, що «умоцovanи кнжти его млсти року вынесеня позвѣ того реляцією возного не доводит», суд був змушений прийняти єдино можливе в цій ситуації рішення: «позваного на тот час ѿт рокѣ волъным чинить». Таким чином, перше судове засідання з розгляду справи про наїзд Габріеля Модринського на Грибовичі закрилося, ледь розпочавшись.

Після оголошення невігідного для свого патрона декрету Мисевський не розгубився і миттєво заявив про те, що не погоджується з ним і попросив дозволу апелювати до Головного Люблінського трибуналу¹. Суд таку апеляцію йому дозволив. Обидві дії, попри те, що виглядали формально, також мали далекосяжні наслідки: якби Мисевський не зробив таку заяву негайно, то втратив би можливість на законних підставах зробити її в майбутньому, і справу було б програно остаточно. Адже згідно з шістдесят першим артикулом четвертого розділу Статуту лише у випадку **легальної (не забороненої судом!) апеляції** (виділення наше. – М. В.) суд не приймав кінцеве рішення і не закривав справу, оскільки «після апеляції, доки наш суд [великокнязівський] справу між сторонами не вирішить, суд (місцевий. – М. В.) відправи чинити не буде...» [9, с. 322].

Варто зауважити, що, заявляючи про апеляцію, Мисевський навіть і не думав вчиняти її насправді. Як досвідчений юрист-практик він добре розумів, що це дуже затягне розгляд, адже бюрократична процедура сама по собі була досить тривалою, до того ж вона

¹ Головний Люблінський трибунал – найвища апеляційна судова інстанція для станових шляхетських судів малопольських та українських воеводств (у т. ч. Волинського воеводства) [3, с. 382].

могла б розпочатися не раніше весни наступного року, коли відкривалася чергова трибунальська сесія [3, с. 382]. Тож Мисевський скористався своїм правом на оскарження лише як юридичним вивертом – з метою «провести роботу над помилками». Про такий його намір переконливо свідчить той факт, що він відмовився від продовження старої, невдалої, справи і відкрив нову, до якої тепер включив не лише позов про ув'язнення Федора Березовського, а й про побиття і пограбування Федора Марковича, Федора Шуляковича, Миска Яковченяти та Івана Марковича, які «подарували» Модринському минулого разу. Важливо, що всі п'ять справ Мисевський виділив в окремі провадження. Про все це возний генерал Волинського воєводства Юрій Яциніч за всіма правилами повідомив Габріеля Модринського 16 грудня 1612 р., тобто вже через п'ять днів після завершення першого судового розгляду.

В такий спосіб Мисевський досягав одразу декількох важливих цілей: 1. Відмовляючись від апеляції, він вигравав час, який йшов на розгляд справи, оскільки отримував можливість розпочати новий розгляд вже на найближчих судових рочках, а не навесні наступного року, коли б відкрилася трибунальська сесія. 2. Відмовляючись від продовження старої справи та відкриваючи нове провадження, він уникав можливих закидів про те, що попри заявлену апеляцію не вчинив її. 3. Виділяючи кожну справу в окреме провадження він суттєво ускладнював для Модринського перспективи оскарження судового рішення у тому випадку, якщо б воно його не задовольнило, адже йому довелося б оскаржувати не один декрет, а одразу п'ять. 4. Зрештою, кардинально піднімав «ціну питання», адже тепер

відповідач мав би відшкодувати збитки не одному, а всім п'ятьом постраждалим селянам (Табл. 1). На нашу думку, такий хід справи був пов'язаний із наміром Острозького показово покарати порушника, який не лише спровокував протистояння, а й не скористався наданою йому можливістю владнати конфлікт. Таким чином, справа перестала бути буденним розглядом звичного для тих часів наїзду, а набула вигляду показової.

Як і варто було очікувати, друга дія «вистави» під назвою «Острозький проти Модринського» розпочалася через півтора місяця – на перших судових рочках 1613 р. Цього разу Андрій Мисевський врахував всі попередні прорахунки і не припустився жодної помилки. Новий розгляд розпочався з доповіді возного Юрія Яциніча про те, що він у встановлений термін відніс до маєтку Модринського у с. Біличі Володимирського повіту п'ять позовів від князя Януша Острозького, «которыми позвы позывает кнжа ег[о] мл. пнъ краковскии доводечи справедливости подданым своим грибовицким а то ѿ розные кривды, бои, раны и грабежи». Варто звернути увагу, що возний не бачив звинуваченого особисто, відтак «уткнув позви у ворота» і переповів їхній зміст «сторожови дворномѣ, там на тот час бѣдѣчомѣ». Цей нібито не вартий уваги нюанс (як і безліч інших на перший погляд «формальних» обставин) мав важливе процесуальне значення. Залежно від того, особисто був вручений позов чи, як цього разу, «уткнутий у ворота», змінювався термін «року» – часу, через який призначався розгляд справи в суді. Так, «кого особисто позовуть, рок чотири тижні, а кому в маєтку покладуть – шість тижнів має бути складений, не від дати позви, в ній

записаній, а від того часу і дня, як в маєтку були покладені» [9, с. 308]. Цією законодавчою шпаринкою користувалися досить часто. При цьому іноді доходило до курйозів: возний розгадував хитрощі і звітував про те, що якийсь спритний шляхтич уникав особистої зустрічі з ним і наказував двірній челяді говорити, що його немає вдома, тоді як сам у цей час ховався в якомусь потаємному місці, наприклад, у коморі. Не можемо стверджувати напевне, однак цілком можливо, що і Модринський навмисно не вийшов до возного і, таким чином, «виграв» собі додатково два тижні, на які відтермінувався час розгляду його справи. В будь-якому разі судове засідання розпочалося рівно на шостий тиждень після покладання Яцинічем позову – двадцять першого січня 1613 р.

На відміну від Мисевського, який добре підготувався до розгляду, фатальні помилки наразі переслідували Модринського.

Передбачаючи негативний для себе розвиток подій і розуміючи, що цього разу ані особистих знань, ані досвіду буде недостатньо, він сам на розгляд справи не з'явився, а прислав замість себе професійного адвоката Яна Коперного. Цього не можна було робити, оскільки останній, можливо, був вправним захисником, однак при цьому зовсім невідомою на Волині людиною. А це суперечило вимозі тридцять четвертого артикулу четвертого розділу Статуту, згідно з яким адвокатом у волинських судах міг бути лише місцевий, «осілий» шляхтич – тобто такий, який володів нерухомістю на Волині і в разі необхідності міг би це довести [2, с. 128; 7, с. 352 – 353; 8, с. 113–114; 9, с. 312]. Зауважимо, що попри існування прямої

законодавчої заборони вона не була категоричною: нерідко її ігнорували тоді, коли сторона, проти якої виступав «неосілий» захисник, з певних причин була зацікавлена в тому, аби судове засідання відбулося. В такому разі суд приймав умоцований лист, чим фактично визнавав повноваження адвоката і допускав його до розгляду справи. Крім того, існували легітимні підстави для ведення справ у суді неосілим. Зокрема, у тих випадках, коли сторона була нездатна захищатися самостійно, або ж якщо програш загрожував їй смертю чи безчестям [8, с. 118; 9, с. 311–312]. Також закон передбачав багато можливостей для звинуваченого, не з'являючись до суду і не програючи при цьому процес, вести справу через адвоката [2, с. 127]. Наприклад, «...за хворобою, так і за деякими причинами і потребами своїми...» [9, с. 311]. Подібне розпливчате формулювання давало можливість підвести під нього майже будь-які обставини. Тож Модринський цілком міг скористатися однією з численних законодавчих шпаринок. Наприклад, послатися на невідкладні справи або ж нездужання, хоча насправді його здоров'ю нічого не загрожувало: адже волинська шляхта без жодних докорів сумління використовувала удавані хвороби для досягнення бажаних результатів у суді. Однак для цього потрібно було принаймні повідомити суд про свою «недугу» окремою заявою або ж у представленому умоцованому листі, якого Модринський надав своєму захиснику Коперному. Але Модринський нічого такого не зробив, і цим одразу ж скористався Мисевський. Знаючи, що відповідно до тридцять другого артикулу четвертого розділу для того, аби адвокат на законних

підставах отримав право представляти свого клієнта, його повноваження на етапі представлення умоцованих листів мають бути визнані судом (а це, як ми зазначили вище, було цілком можливо), він одразу ж після зачитування «моці» Коперного, не чекаючи, доки йому буде надано слово (обґрунтовано припускаючи, що в разі відсутності протесту з його боку суд може визнати повноваження адвоката відповідача або ж той зробить невідповідну для звинувачення заяву), заявив клопотання про відвід Коперного від розгляду справи, яке суд задовольнив. З цього моменту адвокат був позбавлений права вчиняти будь-які дії на користь Модринського і той залишився без офіційного представництва в суді. Передбачаючи можливість дочасного завершення процесу, Ян Коперний заявив про незгоду з прийнятими рішеннями і вимагав дозволити йому апеляцію, намагаючись, як і свого часу Андрій Мисевський, виграти час для свого клієнта. Однак суд таку апеляцію йому заборонив. Інакше кажучи, відповідач втратив можливість легального оскарження вироку. Подібні заборони на апеляцію в тогочасній юридичній практиці зустрічалися рідко. Як пише Н. Старченко, зазвичай «у такому разі розгляд справи ... або переносився на інший термін, або припинявся, а в окремих випадках (виділення наше. – М. В.) міг закінчитися перемогою позивача» [7, с. 352–353]. Такої ж думки дотримується і М. Довбищенко: «За нашими спостереженнями ... заборони апелювати до Люблінського трибуналу зустрічаються, але не часто» [2, с. 123]. Попри це Модринського визнали «несталим» – тобто таким, хто без важливої причини не з'явився до суду, і

одразу засудили за всіма пунктами звинувачення. Іншим важливим наслідком прийнятого судом рішення було те, що через заборону апеляції справа офіційно вважалася остаточно завершеною і вирок ставав обов'язковим для виконання. Тож Модринський мав сплатити підданим Острозького чималу суму відшкодування, а в разі відсутності в нього готівкових грошей їхній еквівалент було б відчужено у вигляді частини його власних маєтностей, оскільки за свої дії він відповідав «зо всех добр ... лежачих и рѣхomyх и з сѣм пнжных ...». Хоч і не можна стверджувати напевне, однак цілком імовірно, що такі рішення суд прийняв як з огляду на особу самого скаргника, так і в результаті проведеної Мисевським «позасудової» роботи.

Як розгорталися події в подальшому, наразі нам невідомо. Можемо припустити, що законне рішення суду було виконане, оскільки тепер, коли декрет вступив у дію, Януш Острозький цілком міг «посприяти» його реалізації без жодної загрози для власної репутації. Наступні дії Габрієля Модринського також невідомі, однак теж передбачувані. Звісно ж, він міг апелювати до Головного Люблінського трибуналу і без дозволу володимирського гродського суду. Однак навряд чи рішення відкривати нову тяжбу було раціональним, оскільки трибунальське провадження вимагало значних грошових видатків. До того ж, як пам'ятаємо, звернутися до Трибуналу Модринський міг не раніше весни 1613 р., а до того часу він вже мав би сплатити присуджений йому штраф у повному обсязі. А перспектива відсудити (в князя Острозького!) вже виплачені йому кошти виглядала дуже примарною.

Таблиця 1

Співвідношення збитків, завданих Габріелем Модринським селянам Януша Острозького, і призначеного судом відшкодування

Ім'я підданого	Перелік пограбованих речей	Призначена судом сукупна сума відшкодування	Джерело
Федько Маркович	... взялъ ѿ нег[о] конии два, кѣпленых по двадцати золотых полских, сермагу и кожѣх, купленые за пѣт золотых полскихъ, с хрибта зняли ...	... за безправныи грабеж коней двоига, таксованых за шестнадцет копь грошей литовских, сермаги и кожѣха за пѣт золотых полских и за совитост тог[о] грабежѣ, такъже и за винѣ три рѣбли грошей, а за квалт посполитыи суетскии ведлугъ Статуту двадцет копь грошей литовских, // сумою всего в одно мѣстце злѣчивши, сто петдесѣт и полтрѣта золотых полских ...	10, арк. 279 – 281.
Федько Шулякович	... ѣзѣлъ ѿ нег[о] коней троє, кѣпленых за тридцет копь грош литовских, кожѣх, кѣпленыи за три золотых, сермагѣ торговѣю, купленѣю за копѣ грош, готовых грошии золотых пѣт полских з мешком ѡборвали ...	... за безправныи грабеж коней троига, таксованых за тридцет коп грошей литовских, кожѣха за три золотых, сермаги за копѣ грошей купленѣю и готовых грошей пѣти золотых и за совитост тог[о] грабежѣ, также и за винѣ три рѣбли грошей, а за квалѣт посполитыи сѣседскии ведлугъ Статѣтѣ дванадцет коп грошей литовскихъ, сѣмою всего двѣсте тридцет и полчварта золотыхъ полскихъ ...	10, арк. 299 зв. – 302.
Миско Яковченята	... взял ѿ нег[о] коней двоє, кѣпленых за двадцет копь грош литовских, кожѣх, купленныи за копѣ грошей литовскую, сокир две, купленых за золотыи полскии, сермагѣ торговѣю, купленѣю за копѣ грошей литовскую	... за безправныи грабеж коней двоига, купленых за двадцет коп гршей литовских, кожѣха, купленог[о] за копу гршей литовскую, сокир двох, купленых за золотыи полскии, сермагу торговѣю, кѣпленѣю за копу гршей литовских и за винѣ безправног[о] грабежѣ три рѣбли грше, в Статуте ѡписаное, также и за квалт посполитыи сѣседскии, за навезку того грабежѣ сѣму пнзеи все в одно мѣстце злучивши сто семдесѣт и пулѣта золотого полского ...	10, арк. 296 зв. – 299 зв.
Іван Маркович	... взялъ в нег[о] коня, купленог[о] за десет копь грошей литовскихъ, грошей готовых две копе литовских з мешком ѡборвали, сермагу, купленѣю за копу грошей, зняли ...	... за безправныи грабеж коня, купленог[о] за десет копь грошей литовских и грошей готовых двох копь литовских, сермаги, кѣпленое за копу грошей литовскую и за винѣ безправног[о] грабежу трох рѣблей грошей, также и за винѣ квалѣтѣ посполитого суседског[о] водлугъ Статуту двадцети копь грошей литовских и за совитост того грабежѣ все в од (!) мѣстце злѣчивши певную сумѣ пнзеи стодвадцет и пул ѡсма золотых полских ...	10, арк. 281 – 283.
Федор Березовський	... пограбилес ѿ него з мешкомъ грошей готовых три копы литовских, сокирѣ, купленѣю за дванадцат грошей литовских ...	... за безправныи грабеж грошей готовых з мешкомъ трох грошей литовских и сокиры, кѣпленое за дванадцет грошей литовских, за винѣ водлуг Статѣтѣ три рѣбли грошии, а за квалт посполитыи сѣседскии также и за совитост того грабежѣ сумѣ пнзеи семѣдесѣт и полѡсма золотого полского ...	10, арк. 287 – 289

Документи

№ 1

1612 р., грудня 11, Володимир. – Декрет володимирського ґродського суду у справі про побиття, пограбування і ув'язнення Габріелем Модринським Федора Березовського, грибовицького підданого князя Януша Острозького

Декрет межи тым же кнжтемъ его млстю паномъ краковскимъ а пномъ Кгабриелем Модринскимъ

Року тисеча шестсотъ дванадцатого мсца декабра ѡдиннадцатого дня

На рочках сѡдовых кґродских володимѣрски[х] [...] ¹ Мсца декабра року теперешнего вышеи мен[ованого] [...] ² припалых и сѡдовне ѡтправовати зачатых перед нами, Ганомъ Прилепскимъ, инстиктатором коронъным, подстаростим, а Криштофом Заленским, судѣю, вриадниками сѡдовыми кґродскими володимѣрскими, кґды справа з реестрѡ сѡдового за приволанем возного шляхетного Исакиа Долмацкоґо с позвѡ кґродского володимѣрского порядкомъ своимъ кѡ сѡженъю припала межи ясневельможнымъ паномъ его млстю кнжтем Ганѡшом Острозскимъ, каштеланомъ краковским, старостою володимѣрскимъ в довоженъю справедливости подданымъ // грибовицким, поводом, з одноѣ, а шляхетным паном Кгабриелемъ Модринским, позваным, з дрѡгоѣ стороны, тѣды постановившиса ѡчевисто слѡґа и ѡмоцованыи кнжти его млсти шляхетныи пан Анѡдреи Мисевскии, бѡркґрабии володимѣрскии, поднес позов менованыи, которыи ѡ сѡдѡ былъ читанъ и так ся в себе маѣт:

¹ Відсутня частина сторінки.

² Відсутня частина сторінки.

«Ганѡшъ кнжа Острозское, каштелан краковскии, староста володимѣрскии etc. ѡрожомѡ пнѡ Кгабриѣлеви Модринскомѡ з особы и зо всих добрѡ в. мсти лежачих и рѡхомых и з сѡмъ пнжных приказѡемо абыс на рочках сѡдовых кґродских володимѣрскихъ, которыѣ в рокѡ теперешнемъ тисеча шестсот дванадцатомъ мсца декабра шостого дня припасти и сѡжоны быти мают, в замкѡ гсдрѣскомъ володимѣрскомъ перед сѡдомъ кґродскимъ володимѣрскимъ кѡ правѡ яко на рокѡ завитомъ ѡбличне стал, на жалобѡ и попиранъѣ правное яснѣѡсвецоного пна его млсти пна Ганѡша кнжти Острозского, ка[штелана] ³ краковского, старосты володимѣрского etc. [... по]зываетъ ⁴, доводечи справедливости бо[арино]ви ⁵ своемѡ грибовицкомѡ на име Ѳедорови Березовскомѡ ѡ то, иж в. мсть рокѡ теперешнего тисеча шестсотъ дванадцатого мсца ноабра пнатоґонадцать дня не контѣнтѡючися тымъ, же перед тымъ на маѣтность кнжти его млсти село Грибовицѡ наѣждзал, подданых кнжти его млсти бил, мордовал, але есче дня менованого сам ѡсобою своею з многими слѡґами, боарми и помочниками своими приѣхавши моцно кґвалтомъ до менованого села Грибовици, поймавши того боарина ѡкрѡтне // ѡкрѡтне ⁶ збил, змордовалъ и, звезавши его, до маѣтности своеѣ села Быличъ подле конна провадилъ и тамъ ѡного припровадивши и привезавши до воза через целыи день ѡ везенъю своемъ мел и залѣдвѣ с того везенъя выпустил. При которомъ збитю пограбилес ѡ него з мешкомъ

³ Відновлено. Відсутня частина сторінки.

⁴ Відсутня частина сторінки.

⁵ Відновлено. Відсутня частина сторінки.

⁶ Повтор в ориґиналі.

грошеи готовыхъ три копы литовских и сокирѣ, кѣпленую за дванадцать грошеи литовских. В чом княжа его млст. маючи великии жал, шкодѣ и кривдѣ, зоставивши собе акцию ѿ раны и ѿ везенъе того боярина инъшимъ позвомъ в сѣде належномъ, позывает в. мст так како сѧ вышеи поменило доводечи справедливости бояринови своемѣ ѿ безправныи грабеж, ѿ навезкѣ его и ѿ вины за тымъ походячѣе и ѿ квалт посполитыи сѣседскии прото абыс на рочках помененыи завите ставши на то и што есче в. мст. ѣ судѣ ширеи задавано бѣдет сѣдовне ѿтповедалъ и ѣсправедливилсѧ.

Писан ѣ Володимери рокѣ тисеча шестсот дванадцатого мсца ноабра шостогонадцет дня».

А по поднесенъю и прочитанъю того позвѣ ѣмоцованыи вышъменованыи стороны поводовое домавѧлсѧ абы позваномѣ на позов сѣдовне ѿтповедати наказано было.

Где за приволанъемъ возного ѣ сѣдѣ до тоѣ справы ѣдозвавшисѧ позваныи панъ Модринскии самъ домавѧлсѧ, абы ѣмоцованыи княжи его млсти вынесенѧ того позвѣ и рокѣ доводил. А преречоныи ѣмоцованыи княжи его млсти поведилъ, иж вынесенѧ того позвѣ доводити не повиненъ, бо позваныи ведаючи ѿ позве, же ему до ведомости дошол, тут ѣ сѣдѣ становитсѧ и зо мъною в тои справе конътровертуеть. Прото просил абы суд, // ѣдтѧвши ѣбороны его на сторонѣ, поступовати наказал, инъшиѣ доводы правныѣ в зѣполнои моци собе заховавши.

Сѣдѣ нынешнии кгородскии володимерскии мовенѧ ѣбудвѣ сторон выслѣхавши, бачи (!) то, иж ѣмоцованыи княжи его млсти року вынесенѧ позвѣ

того релѧциею возного не доводит, для того суд позваного на тот час ѿт рокѣ вольнымъ чинить.

А преречоныи ѣмоцованыи декрету того за правныи не приимуючи, до сѣдѣ головного трибуналу Любелского апелевал. Суд тоѣ апелѧции допустил и рок за нею ѣ судѣ трибуналского в Люблине на термине сѣжениа воеводства Волынского на тот час, кгда справы воеводства Волынского порядкомъ инъших воеводствъ коронъныхъ напервеи по выстъю шести недел ѿт даты декретѣ нынешнего припасти и сѣжоны бѣдѣтъ, ѣбеюмъ сторонам кром припозвѣ становитисѧ зложилъ и назначил.

Што все для памяти до книг ест записано.

ЦДІАК України, ф. 28, спр. 45, арк. 201–202 зв.

№ 2

1613 р., січня 21, Володимир. – Декрет володимирського гродського суду у справі про побиття і пограбування Габріелем Модринським Федька Марковича, грибовицького підданого князя Януша Острозького¹

Декрет зыскѣ его мл. пна краковског[о] на пнѣ Модринскомъ

Рокѣ тисеча шестсот тринадцатого мсца генвара двадцат первого дня

На рочках сѣдовыхъ кгородскихъ володимерскихъ ѿт дня семог[о]надцат мсца генвара рокѣ теперешнег[о] вышъменованог[о] припалых и сѣдовне ѿтправовати зачатых перед нами,

¹ Наразі публікуємо лише декрет володимирського гродського суду у справі про побиття і пограбування Федька Марковича. Решта декретів у справах Федька Шуляковича, Миска Яковченяти, Івана Марковича та Федора Березовського не публікується у зв'язку з тим, що вони мають абсолютно ідентичні зміст і структуру.

ІАном Прилепским, инъстикгатором короннымъ, подстаростим, а Криштофомъ Заленским, сѣдею, вриадниками сѣдовыми кгородскими володимѣрскими, кгда справа з реестрѣ сѣдого[о] за приволаемъ возног[о] шляхетного ІАна Котовского с позвѣ кгородског[о] володимѣрского порядкомъ своимъ кѣ сѣженю припала межѣ насневелможнымъ пномъ ІАнѣшомъ кнжатемъ Острозскимъ, кашталанемъ краковскимъ, старостою володимѣрскимъ etc. в довоженю справедливости подданомѣ его мл. грибовицкомѣ ѳедкови Марковичови, поводомъ, з одное, а ѳрожонымъ пномъ Кгабриелемъ Модринскимъ, позванымъ, з дргоє стороны, теде постановившиє ѣ сѣдѣ ѣмоцованыи кнжати его мл. шляхетныи панъ Андреи Мисевскии, бѣркграбыи володимѣрскии, поднеслъ позовъ вышѣменованыи, которыи ѣ сѣдѣ былъ читанъ и такъ се в собе маєт:

«ІАнѣшъ, кнжа Острозское, кашталанъ краковскии etc. ѳрожономѣ пнѣ Кгабриелеви Модринскомѣ з ѣсобыи зѣ всихъ добрѣ в. м. лежачихъ и рѣхѣмыхъ и з сѣмъ пнжныхъ приказѣю абыс на рѣчкахъ сѣдовыхъ кгородскихъ володимѣрскихъ, которыє в рокѣ пришломъ тисєча шєстсотъ тринадцатомъ мєца гєнваря сємогонадцатѣ дня припасти и сѣжоны быти маютъ, в замкѣ гєдрѣскомъ володимѣрскомѣ передъ сѣдомъ кгородскимъ кѣ правѣ иакѣ // на рокѣ завитомѣ ѣбличнє сталъ, на жалобѣ и правное попирангѣ наснєѣсвєцоног[о] пна его мл. пна ІАнѣша кнжати Острозског[о], каштелана краковского, старосты володимѣрского etc., которыи тебє позываєтъ доводєчи справедливости подданомѣ своемѣ грибовицкомѣ ѳєдкови Марковичови ѣ то, ижъ ты в рокѣ тепєрєшнємѣ тисєча шєстсотъ дванадцатомъ мєца ноябра пнатог[о] дня нє дбаючи

ничого на покои посполитыи сѣсєдскии и на вины в правє посполитомѣ ѣписанєє з многими слѣгами и помѣчниками своими, тебє самомѣ именыи знаємыиє, наєхавшии моцно кгвалтомѣ на маєтностъ кнжати его мл. село Грибовицѣ тамжє подданого, менованого, ѳєдка Марковича поткавши, которыи з роботы кнжати его млсти з замкѣ Литовижского з ынѣшими подданыи єхалъ и правє на тотъ часъ в село Грибовицѣ ѣждзалъ, поткавши єг[о] на доброволнои дорѣзє ѣкрѣтнє и нєлитѣстивє збилъ, змордовалъ и грабєжъ ємѣ нємалыи ѣчинилъ. А меновитє взялъ ѣ нєг[о] коннии двє, кѣплєныхъ по двадцати золотыхъ полскихъ, сєрмиагу и кожѣхъ, куплєныє за пнєтъ золотыхъ полскихъ, с хрибта знєли а тотъ ѣвєє грабєжъ до маєтности своєє села Биличъ ѣтпровоадивши на пожитокъ свои ѣбєрнѣлєє. В чѣмъ кнжа его млст. маючи великии жалъ, кривдѣ и шкодѣ, зоставившии волнѣю акцию ѣ раны и ѣ вєзєнє того подданого иншимѣ позвомѣ в сѣдє налєжнѣмѣ, позываєтъ в.м. такъ иакѣєє вышєєи помєнило, доводєчи справедливости томѣ подданомѣ своемѣ ѣ безправныи грабєжъ и навєзкѣ его и ѣ вины за тимъ походиаєиє и ѣ кгвалтѣ посполитыи сѣсєдскии прѣто абыс на рѣчкахъ помєнєныхъ завитє ставши на то // и што єсчє в.м. ѣ сѣдѣ ширєиє слѣвыи задавано и доводєно бѣдєтъ сѣдовнє ѣтпѣвєдалъ и ѣсправєдливилєє.

Писанъ ѣ Володимєри рокѣ тисєча шєстсотъ дванадцатог[о] мєца дєкабра чєтвєртоганадцатѣ дня».

А по поднесєнѣю и прочитаню того позвѣ ѣмоцованыи вышѣменованыи кнжати его млсти, вынєсєниє его и рокѣ за нимъ зложѣног[о] рєлациєю возног[о] правнє доводєши, домавѣлєє абы позваномѣ на позовъ сѣдовнє ѣтпѣвєдати наказано было.

До которое справы за приволаемъ возного *от* позваного пна Модринского *одозвавшисе* *домоцованыи* его *шляхетныи* *ГАН* *Коперныи*, показавши до тое справы *моц от* речогог[о] пна Модринского, *домавялсе* абы до *отправована* тое справы *от* него противко *кнжати* его *млсти* за тою *моцю* *припвщон* был.

А *домоцованыи* *кнжати* его *млсти* на то поведил, *иж* *тот* *домоцованыи* пна Модринскогог[о], *которыи* се *твт* з *моцю* до права *от* *нег[о]* становит, до тое справы не может быти *припвщоныи*, *кгдаж* *ест* *брядови* *нинешнем* *незнаемыи* и в *твтешнем* *воеводстве* *Волынском* *оселости* своее *жадное* не мает. А право *ест* *посполитое*, то *ест* в *Статте* в *розделе* *четвертом* *артиклде* *тридцет* *четвертом* *описано*, *иж* *прокуратором* *жаден* *чужоземец* и *неоселыи* в *Великом* *князстве* *Литовском*, *которыи* *иж* *твт* *жадное* *оселости* не мает. *Теды* *домавялсе* абы *от* тое справы *откинен* был, а на *позваном* *далшо*г[о] *поствпк* *правного* *позволено* было.

Сдд *нинешнии* *кгородскии* *володимерскии* *бачечи* то, *иж* *сторона* *позванаа* *прислала* з *листом* *домоцованым* до права, *але* *иж* *тот* *домоцованыи* *пан* *ГАН* *Коперныи* *жадное* *оселости* своее в *воеводстве* *Волынском* не показдет, *теды* *ег[о]* *сдд* *яко* *неоселого* *од* тое справы *одставдет*, а *стороне* *поводовои* *далшого* *поствпк* в *тои* *справе* *противко* *позваном* *допвщает*. // А *домоцованыи* *преречоныи* *стороны* *позваное* *тог[о]* *декрету* за *правныи* не *приимвючи* до *сдд* *головно*г[о] *трибнал* *Любелского* *апелевал*. А *домоцованыи* *кнжати* его *млсти* *такое* *апелации* *том* *домоцованом* *позваног[о]*, *иж* *вже* *от* тое справы *декретом* *ест* *откинен*, *боронил*,

домавяючисе абы не была *допвщона*. *Сдд* *нинешнии* *кгородскии* *володимерскии* *тое* *апелации* *преречоном* *домоцованом* не *допвщает*. А *он* *от* *попарте* *тое* *апелации* *се* *сведчил*.

А *потом* *домоцованыи* *кнжти* его *мл.* *позваног[о]* до *далшо*г[о] *поствпк* *через* *того* *ж* *возно*г[о] *кд* *прав* *потри* *кром* *приволати* *давал*. *Которыи* *кгда* *се* *не* *отозвал*, до *права* *не* *становиль* и *от* *нестаню* *своем* *ведомости* *никоторое* *так* *судови* *нинешнем* *яко* *и* *стороне* *поводовои* *не* *дал*, а *домоцованыи* *кнжти* его *мл.* з *допвщенья* *сдд* *нинешнего* *оно*г[о] в *зыск* *речи* в *позве* *вышеи* *инсерованым* *описаное* до *години* *звыклое* *арештовое* *взд* *дал*. А *потом* *от* *године* *арештовои*, *кгда* *позваныи* *через* *менованог[о]* *возно*г[о] *кд* *арешт* *тое* *справы* *был* *привольван* *не* *становил*, *тое* *справы* *не* *арештовал* *и* *арештовати* *не* *хотел*, а *домоцованыи* *кнжти* его *мл.* *и* *повторе* *на* *нем* *дал* *шого* *поствпк* *правно*г[о] *домавялсе*. *Прето* *сдд* *нинешнии* *за* *нестаньем* *позваног[о]* а *за* *правным* *попартем* *и* *правными* *поствпками* *домоцованог[о]* *стороны* *поводовое* *допвстивши*, *позваного* *яко* *несталог[о]* *и* *права* *посполитого* *непоследшно*г[о] *вздати* в *зыск* *речи* а *въ* *способ* *тог[о]* *зыск* *за* *безправныи* *грабеж* *коней* *двоига*, *таксованых* *за* *шестнадцет* *коп* *грошей* *литовских*, *сермаги* *и* *кождха* *за* *пять* *золотых* *полских* *и* *за* *совитост* *тог[о]* *грабеж*, *также* *и* *за* *вин* *три* *рбли* *грошей* а *за* *квалт* *посполитыи* *судескии* *ведлуг* *Статуту* *двадцет* *коп* *грошей* *литовских* // *сумою* *всего* *в* *одно* *местце* *злчивши* *сто* *петдесят* *и* *полтретя* *золотых* *полских* *подданом* *его* *мл.* *выштьменованом* *тедкови* *Марковичови* *на* *позваному* *его* *мл.* *пн* *Модринском* *всказал* *и* *присудил* *и* *нинешним* *декретом* *всказдет*

и присъжаєт. Котораа то сума пнзеи на позваном декретом нинешним присужонаа порядкомъ права посполитого на добрах его вшелакихъ отправленаа быти маєт.

Што все для памети до книг кгородских володимерськихъ єст записано.

ЦДІАК України, ф. 28, спр. 45, арк. 279–281.

№ 3

1613 р., січня 21, Володимир. – Свідчення возного Юрія Яцинича у володимирському гродському суді про покладання ним у с. Біличі Володимирського повіту п'яти позовів до Габрієля Модринського у справі про побиття ним Федька Марковича, Федька Шуляковича, Миска Яковченяти, Івана Марковича та Федора Березовського, грибовицьких підданих князя Януша Острозького

Реляция возног[о] положєна позов по пна Кгабриєля Модринського в жалобе его мл. пна краковског[о]

Рокъ тисєча шєстсот тринадцєтого мсца гєнъвара двадцєт первого дня

На рочкахъ сѣдовых кгородскихъ володимерскихъ от дня сємогонадцєт мсца гєнваря рокъ тєпєришьнєг[о] вышєи мєнованог[о] припалых и сѣдовнє отправовати зачатых перед нами, Ганом Прилєпський, инъстикгаторомъ коронным, подстаростим, а Криштоомъ Залєнскимъ, сѣдєю, вриадниками сѣдовыми кгородскими володимерскими, ставши шчєвисто возными єнерал воеводства Волинского шлахєтными Юрии Гацинич кѣ записаню до книг кгородскихъ володимерскихъ сознал тыми словы, иж:

«Рокъ прошлог[о] тисєча шєстсот дванадцєтог[о] мсца дєкабра

шостогонадцєть дня шднєслом позов кгородскихъ володимерскихъ пат до имєна и двора Былич маєтности шрожного Кгабриєля Модринского и штъкнулєм их ш ворота тог[о] двора былицкого и сторожови дворномѣ, там на тот // час бѣдѣчомѣ, шповєдилом писаные тые позы по самог[о] пна Модринского в жалобе наснєшєвєцєног[о] пна пна¹ его мл. кнєжати Ганѣша Острозског[о] кашталана краковског[о], старосты володимерского etc. которыми позы позываєт кнжа єг[о] мл. пнъ краковскии доводєчи справєдливости подданым своим грибовицьким а то ш розные кривды, бои, раны и грабєжи тым подданымъ чєрєз того то пна Модринского немалые починєныє на имє шєдкови Марковичови, шєдкови Шѣляковичови, Мискови ГАковчєнєтаты, Иванови Марковичови, шєдорови Берєзєнскомѣ, боаринови панцирномѣ ш чом ширєи и достаточнєи тые позы в собє шбмовляють, за которими позы и рокъ кѣ правѣ перед сѣдом кгородским володимерским на рочкахъ кгородскихъ володимерскихъ, которые в рокѣ тєпєришнєм тисєча шєстсот тринадцєтог[о] мсца гєнваря сємог[о]надцєть дня припадающих, шбом сторонам зложил єсми».

Которє жъ то шчєвистое возног[о] сознанє до книг кгородскихъ єст записано.

ЦДІАК України, ф. 28, спр. 45, арк. 285 зв. – 286.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранович О. І. Залюднення Волинського воеводства в першій половині XVII ст. Київ, 1930. 156 с.
2. Довбищенко М. В. Українська адвокатура Волині литовсько-польської доби XVI – XVIII ст. Київ: КВІЦ, 2019. 288 с.

¹ Повтор в оригіналі.

3. Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій та ін. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 6. 784 с.

4. Заяць А. Є. Лентвійти у містах Волині XVI – першої половини XVII ст. Склад, персоналії, повноваження. *Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій*. 2018. Вип. 1 (5). С. 59–69.

5. Старченко Н. П. Возні на Волині в останній третині XVI – на початку XVII ст.: Судові урядники чи слуги? *Соціум. Альманах соціальної історії*. 2008. Вип. 8. С. 134–162.

6. Старченко Н. П. Наїзди та грабежі в шляхетському соціумі Волині (1566 р. – початок XVII ст.). *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2013. № 12. С. 242–269.

7. Старченко Н. П. Судова риторика як вияв цінностей волинської шляхти кінця XVI ст. (на прикладі справи про вбивство Балтазара Гнівоша з Олексова). *Соціум. Альманах соціальної історії*. 2010. Вип. 9. С. 318–360.

8. Старченко Н. П. Умоцovanі – прокуратори – приятелі. Хто вони? (Становлення інституту адвокатури на Волині в кінці XVI ст.). *Соціум. Альманах соціальної історії*. 2002. Вип. 1. С. 111–144.

9. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / редкол.: С. Ківалов та ін. Одеса: Юридична література, 2003. Т. 2. 560 с.

10. Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 25, оп. 1, спр. 45.

REFERENCES

1. BARANOVYCH, O. (1930). *The Settlement of Volhynia Voivodeship in the First Half of the 17th Century*. Kyiv, 156 p. [in Ukr.]

2. DOVBYSHCHEK, M. (2019). *Ukrainian Lawyers in Volhynia during the Polish-Lithuanian Period of the 16th–18th Centuries*. Kyiv: KVITs, 288 p. [in Ukr.]

3. SMOLII, V., ed., et. al. (2009). *Encyclopedia of the History of Ukraine*. Vol. 6. Kyiv: Naukova dumka, 784 p. [in. Ukr.]

4. ZAIATS, A. (2018). Landvogts in Volhynian Cities of the 16th - the First Half of the 17th Century. Warehouses, Personnel, Powers. *Misto: istoriia, kultura, suspilstvo. E-zhurnal urbanistychnykh studii* (City: History, Culture, Society. E-Journal of Urban Studies), Vol. 1 (5), pp. 59–69. [in Ukr.]

5. STARCHENKO, N. (2008). Court Officials in Volhynia in the Last Third of the 16th and Early 17th Century: Court Officers or Servants? *Sotsium. Almanakh sotsialnoi istorii* (Society. Almanac of Social History), Vol. 8, pp. 134–162. [in Ukr.]

6. STARCHENKO, N. (2013). Assaults and Robberies in the Noble Society of Volhynia (1566 – the beginning of the 17th century). *Ukraina v Tsentralno-Skhidnii Yevropi* (Ukraine in Central-Eastern Europe), (12), pp. 242–269. [in Ukr.]

7. STARCHENKO, N. (2010). Judicial Rhetoric as a Manifestation of Values of the Volhynian Nobility of the Late 16th Century (the case study of murder of Balthazar Hnivosh from Oleksov). *Sotsium. Almanakh Sotsialnoi Istorii* (Society. Almanac of Social History), Vol. 9, pp. 318–360. [in Ukr.]

8. STARCHENKO, N. (2002). Commissioners – Prosecutors – Friends. Who Are They? (Establishment of the Institute of Advocacy in Volhynia at the End of the 16th Century). *Sotsium. Almanakh sotsialnoi istorii* (Society. Almanac of Social History), Vol. 1, pp. 111–144. [in Ukr.]

9. KIVALOV, S., ed., et. al. (2003). *Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1566*. Vol. 2. Odessa: Yurydychna literatura, 560 p. [in Ukr.]

10. *Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv*. [in Ukr.]